

Les unitats d'adaptació del currículum (UAC)

**Francesc Xavier Moreno
i Oliver***

Introducció

La detecció d'alumnes amb dificultats d'adaptació al context escolar, bé sigui per dificultats d'aprenentatge, per patir una deficiència greu i permanent o per presentar greus trastorns de comportament, és una realitat existent en els nostres centres escolars. Com que, en ocasions, els diferents recursos d'atenció a la diversitat no són funcionals amb els alumnes inadaptats, cal buscar alternatives viables que afavoreixin la seva integració.

A l'inici del curs 97/98 el Departament d'Ensenyament va crear les Unitats d'Adaptació del Currículum, conegudes pel nom d' UAC, com un dels esmentats recursos alternatius. La seva constitució, implemen-

tació i funcionament va ser regulada a la Resolució del mateix Departament de data 19 de juny de 1997, precepte legal que va ser desenvolupat al mes de setembre del mateix any per una instrucció administrativa.

Tot seguit presentarem les Unitats d'Adaptació del Currículum actualment creades en nombrosos instituts d'ensenyament secundari de Catalunya per poder atendre amb més cura la diversitat del seu alumnat.

La inadaptació escolar als centres

La inadaptació escolar és una realitat existent a les escoles ordinàries del nostre país. És freqüent trobar nois i noies que no s'integren a les dinàmiques educatives de l'ensenyament obligatori, en viure'l com una imposició poc motivadora, aliena a la seva realitat immediata. La casuística que provoca aquest fet és variada. El seu origen radica en alguns casos en factors exògens als alumnes, deguts a dèficits de caire socioeconòmic; i en altres ocasions, menys freqüents, a trastorns de caire psicològic. És habitual trobar ambdós factors a la vegada, ja que, normalment, l'un sol ser determinant de l'altre.

Els esforços dels diferents agents educatius aconsegueixen que bona part d'aquests alumnes, de manera progressiva, s'integrin en

* Francesc Xavier Moreno i Oliver és cap del Departament psicopedagògic del IES Gallecs. Professor associat al Departament de Pedagogia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Adreça professional: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Pedagogia Aplicada. Edifici G. Despatx 265. 08193 Bellaterra (Barcelona). Telf.: 93 5813198. Fax: 93 5813053. E-mail: j.5937@ctv.es

el seu procés d'escolarització; però, malauradament, ens trobem amb un grup d'alumnes que no arriben a assolir aquesta integració malgrat la recepció d'un model interventor, basat en una filosofia educativa centrada en la formació personalitzada i en l'atenció a la diversitat.

Aquest últim col·lectiu d'alumnes que hem esmentat anteriorment són nois i noies que, després de rebre un tractament específic per part dels seus tutors, membres de l'EAP, mestres del programa d'educació compensatòria i, fins i tot, en ocasions, per part dels recursos alternatius externs a l'escola ordinària (CSMIJ, educadors de carrer, etc.), el seu estat d'inadaptació a l'escola no es soluciona sinó que, al contrari, sol agreujar-se. Són alumnes que, donada la seva problemàtica conductual, progressivament van desenvolupant un retard escolar en no adaptar-se als ritmes de treball i elements motivacionals de l'activitat docent, a més d'un sentiment d'allunyament de professors, companys de classe i, en definitiva, de la dinàmica general de l'IES. El conjunt dels factors que hem indicat deriven generalment cap a una resposta estigmatitzadora per part dels professors, companys i pares en atribuir-los l'epítet d'«alumnes conflictius», fet que acaba determinant un condicionament negatiu de l'IES vers aquest tipus d'alumnat.

En definitiva, ens trobem davant d'un model educatiu ordinari que, tant a nivell curricular com d'estratègies, no és capaç de presentar una proposta funcional per cobrir les necessitats bàsiques d'aquests tipus d'alumnat. Davant d'aquesta

situació, és habitual observar que s'utilitzen mesures alternatives de caire segregador per aquests alumnes, com les que a títol d'exemple exposem seguidament:

CREAR GRUPS CLASSE D'«ALUMNES CONFLICTIUS»

Aquesta pràctica es dona en els centres de més d'una línia per cicle, on acostumen a reunir en un dels grups classe del curs que correspongui tots aquells alumnes amb retard escolar i/o conflictivitat conductual, fet que normalment va acompanyat d'una manca de programes d'intervenció específics per a aquests alumnes i amb la dotació del professorat que normalment ha arribat nou a l'IES. Es tracta de grups-classe estigmatitzats que porten inherent el condicionament negatiu de tots els professionals que hi intervenen.

PROCESSOS DERIVATIUS

Aquesta segona estratègia d'actuació es concreta inicialment a treure del grup-classe aquest tipus d'alumnes el màxim de vegades possibles, per minvar la seva incidència tant en l'atenció del professorat com dels companys de classe, i derivar-los cap a altres professionals (psicopedagogs, professors de guàrdia, mestres de compensatòria, EAP, etc.). En alguns IES es donen situacions que consisteixen a «compartir» entre diversos professors la conflictivitat d'aquests alumnes, i s'arriben a confeccionar horaris on l'alumne és de-

rivat cada hora a un professional diferent.

SEGREGACIONS

Aquests tipus de segregacions comencen per tenir els «alumnes conflictius» asseguts sols en un racó de l'aula separats del grup classe per evitar que portin a terme conductes que puguin distorsionar l'ambient de treball de la classe (parlar amb els companys, actituds jocosos, provocacions a d'altres companys, etc.). Quan aquesta mesura deixa de funcionar, és habitual enviar aquests alumnes castigats a la sala de guàrdia de l'IES.

EXPULSIONS

També cal remarcar les expulsions de l'IES, inicialment fins a cinc dies com a mesura correctora si l'alumne ha fet alguna conducta tipificada de greu o de molt greu. Posteriorment, amb l'obertura d'expedients disciplinaris, s'arriba a l'expulsió temporal o definitiva d'aquests alumnes, un temps d'expulsió que solen passar pel carrer junt amb altres nois en dificultats socials d'on normalment es derivaran conductes dissocials.

ABSENTISME

L'absentisme, més que una mesura, és el resultat d'aplicació de les anteriors accions. La manca de respostes adequades per part de l'aula ordinària provoca que aquests tipus d'alumnat decideixi

deixar d'anar a l'escola i paralitzi el seu procés d'escolarització obligatòria. En definitiva, ens trobem davant d'una tipologia d'alumnat on l'escolarització ordinària, en lloc de jugar un paper socialitzador i d'integració, es transforma en un agent segregador.

Les unitats d'adaptació del currículum

Les unitats d'adaptació del currículum són un recurs educatiu destinat a l'atenció de la diversitat dels alumnes a l'Educació Secundària Obligatòria. Es tracta d'un recurs específic del centre educatiu que ha d'estar integrat en el seu àmbit d'intervenció, i formar part del projecte educatiu de l'IES i del seu desplegament curricular.

La principal finalitat d'aquesta unitat és la integració, cosa que fa preceptiu que els alumnes de la UAC no quedin estancats com a grup; es fa imprescindible que comparteixin la seva escolarització entre el seu grup-classe d'origen i la UAC, per tal d'aconseguir la seva integració, quan abans millor, en agrupacions ordinàries.

És important entendre la UAC i els seus alumnes com un tot que pertany al centre i que funciona de forma harmonitzada amb la dinàmica general de l'IES, mai com un element segregador on s'envien aquells alumnes que considerem que no poden seguir la escolaritza-

ció ordinària en el seu grup d'origen per la problemàtica específica que comporten.

OBJECTIUS DE LA UAC

Els objectius de la UAC bàsicament són de dos tipus, l'un destinat a afavorir la integració de l'alumne amb les característiques esmentades anteriorment, i l'altre destinat a buscar models educatius alternatius que l'ajudin a assolir els objectius generals de l'etapa. Aquest objectiu haurà de permetre el desenvolupament dels diferents tipus de capacitats dels alumnes de la UAC, tant a nivell cognitiu, motriu, de reinserció social, com d'equilibri personal i relacional.

TIPOLOGIA D'ALUMNES DE LA UAC

Les unitats d'adaptació del currículum estan pensades per a aquell perfil d'alumne que, una vegada modificat i/o adaptat el seu currículum, presenta entre altres actituds: un rebuig al marc teòric dels aprenentatges escolars, un desig de resultats immediats i tangibles en les seves activitats discents, una valoració negativa de l'escola i/o que desitgi deixar els estudis per incorporar-se al món laboral.

Com es desprèn de les característiques esmentades, bàsicament la tipologia dels alumnes de la UAC serien: els trastorns greus de conductes, les necessitats educatives especials greus i permanents d'etiologia psíquica que requereixen especialment aprenentatges mani-

pulatius, així com alumnes amb retards greus d'aprenentatge. En definitiva, parlem d'alumnes que, per les causes que sigui, presenten necessitats educatives especials greus que fan preceptives adaptacions curriculars importants o, fins i tot, modificacions curriculars.

CURRÍCULUM I PROGRAMACIÓ

Els continguts de treball de la UAC són globalitzats i integrats en la programació de les diferents àrees curriculars del projecte curricular del centre. Es tracta de continguts vehiculats metodològicament a través de la pròpia UAC, font d'un currículum ocult que permet desenvolupar els continguts curriculars corresponents al nivell educatiu de cada alumne.

Els crèdits comuns són impartits habitualment entre la UAC i el grup-classe d'origen. La tecnologia, educació visual i plàstica, música, ciències de la naturalesa i educació física són àrees que l'alumne fa normalment amb el seu grup classe. Respecte als crèdits variables, és recomanable que els alumnes de la UAC participin en l'oferta general de l'IES.

Com ja és preceptiu, malgrat que es tracti d'alumnes d'una UAC, l'elaboració de les adaptacions curriculars correspon a l'equip docent del grup classe al qual pertany l'alumne en qüestió. Pel que fa a les modificacions de currículum, caldrà l'autorització per part de la Direcció General d'Ordenació Educativa.

Les programacions a la UAC són de caire individual, és a dir,

cada alumne tindrà la seva programació específica centrada en els objectius propis de la UAC i el currículum de referència. La finalitat d'aquesta programació individual és contribuir a l'assoliment dels nivells de sociabilitat i maduració propis de l'etapa evolutiva de l'alumne, així com a la recuperació dels dèficits i mancances de continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals de caire especialment instrumental. Aquest pla personalitzat d'atenció educativa es revisa cada tres mesos per adaptar-hi les modificacions pertinents.

METODOLOGIA

Les característiques de l'alumne de la UAC impliquen adoptar una metodologia activa, de caire manipulatiu. És recomanable treballar per projectes trimestrals amb estructura formal de crèdit on quedin vehiculats els aprenentatges bàsics de les àrees instrumentals preferentment de manera globalitzada. Des del punt de vista de la intervenció, els aprenentatges han de ser funcionals i significatius per als alumnes, respectant el seu ritme i estils d'aprenentatge així com el seu entorn, referent cultural, motivacions i expectatives, entre altres elements metodològics.

Els recursos didàctics utilitzats poden ser de diferent mena, però cal que es tracti de materials propers a la vida quotidiana de l'alumne per tal que pugui veure la relació entre l'aprenentatge i la seva utilitat. Per exemple, si ens cal treballar la seriació alfabètica, obtindrem major

motivació en els alumnes si utilitzem com a recurs la guia de telèfons en lloc d'un diccionari, donat que, en el seu context, a la guia telefònica hi veuen una utilitat dintre de les seves activitats diàries i, per contra, el diccionari el veuen un element llunyà del seu entorn quotidià. A la UAC és convenient utilitzar diferents recursos motivacionals, com per exemple la tècnica d'economia de fitxes, entre altres, per regular tant els nivells de rendiment com de comportament.

RECURSOS: ESPAI I PROFESSORAT

Es recomana que l'espai físic utilitzat per la UAC sigui un espai utilitzat per altres alumnes que no pertanyen a aquesta unitat, per tal d'evitar estigmatitzar tant l'espai com els alumnes de la pròpia UAC. En aquest sentit la UAC haurà de ser més un concepte organitzatiu del centre que un espai concret de la unitat. Pel que fa al professorat, també caldria que no fos exclusiu pels alumnes de la UAC, és a dir, caldria que impartissin docència a altres grups classe de l'IES per no convertir-se en els «profes de la UAC». També és recomanable que els tutors dels alumnes de la UAC siguin els tutors del grup-classe d'origen, i evitar que faci aquesta tasca el mateix professorat de la unitat. La tutoria haurà de tenir un èmfasi especial en l'orientació escolar i professional dels alumnes.

Pel que fa al professorat de la UAC, cal que siguin voluntaris, amb un compromís de dedicació per a un període de dos cursos escolars. No

és preceptiu, però sí recomanable, tenir experiència en aquest tipus de modalitat educativa (aules taller, escoles taller, psicopedagogs, etc.) donada la complexitat de les característiques pròpies de l'alumnat de la UAC. La ratio d'alumnes per professor a la UAC no hauria de ser superior a 12-15, malgrat que la *ratio* ideal de treball per sessió hauria de ser de 6 alumnes si presenten problemàtica conductual greu.

**ÀMBIT ORGANITZATIU: REQUISITS,
DERIVACIONS I PARES**

Segons la normativa vigent, el primer requisit necessari per poder sol·licitar la implementació d'una UAC a un IES és que aquest tingui un mínim de 10 alumnes que manifestin aquestes necessitats. Una vegada creada la UAC, el procediment a portar a terme per a la derivació dels seus alumnes s'iniciarà mitjançant una acurada recollida d'informació dels nois que volem derivar a la UAC, que quedarà reflectida inicialment mitjançant un informe del tutor/a i, en el cas que l'alumne sigui de nova incorporació al centre, correspondrà fer l'esmentat informe a l'EAP.

Una vegada recollida aquesta documentació, es porta a terme una fase d'estudi de la informació disponible, un diagnòstic del problema de l'alumne i una proposta d'actuacions. Aquestes tasques les porta a terme una comissió formada pel coordinador pedagògic, el psicopedagog del centre, el tutor i el membre de l'EAP. És preceptiu que s'informi sempre els pares de

les decisions preses respecte als seus fills per tal que puguin donar-hi el vist-i-plau.

**L'ALTERNATIVA A LA UAC:
UNITATS D'ESCOLARITZACIÓ EXTERNA**

Per a aquells alumnes que, malgrat la intervenció específica de la UAC, continuïn mantenint un estat d'inadaptació escolar, s'ha creat un nou recurs anomenat Unitats Externes d'Escolarització (UEE). Les UEE són centres privats que han arribat a un acord amb l'administració educativa per tal d'oferir un conjunt d'activitats complementàries, com dèiem abans, a alumnes que tampoc no s'han adaptat al recurs educatiu de la UAC i les característiques dels quals responen a nois amb risc de marginació, amb trets d'inadaptació social, amb conductes agressives, predelictives o altres de naturalesa similar. L'escolarització d'alumnes de la UAC en aquestes unitats d'escolarització externa suposa una escolarització compartida amb l'IES d'origen en què l'alumne estigui matriculat, del qual en continuarà depenent a efectes acadèmics i administratius.

Les UEE ofereixen als alumnes de l'ESO la possibilitat de seguir una escolarització adaptada, en un grup reduït d'alumnes amb un tipus de metodologia i activitats que tenen com a referent últim els objectius generals de l'ESO, mitjançant activitats molt properes al món prelaboral que promoguin l'adquisició de les habilitats necessàries per a la reincorporació dels seus alumnes a l'entorn escolar ordinari.

Reflexions al voltant de les UAC-UEE

A l'inici d'aquest article hem parlat de tot un conjunt de mesures segregadores que habitualment es solen portar a terme en el context escolar. Com a alternativa pedagògica, hem presentat les UAC i les UEE, però no hem de perdre de vista que una aplicació errònia d'aquests recursos pot resultar molt més segregadora i dispèdaga que les mesures citades anteriorment. L'ús de les UAC-UEE com a «magatzems» d'alumnes que «molesten» és una temptació que resultaria ser l'antagonisme més extrem de la finalitat dels esmentats recursos d'atenció a la diversitat.

Les UAC especialment, i les UEE, han de formar part de la intervenció globalitzada dels IES, han de ser un recurs conegut a fons per tot el professorat del centre amb una implicació especial per part dels equips docents dels alumnes derivats, i han de comptar amb un recolzament incondicional dels equips directius. En cas contrari, convertirem aquests recursos en elements educatius segregadors que repercutiran, des del punt de vista educatiu, en detriment dels alumnes que els componguin. En aquest sentit, els professionals que voluntàriament han decidit treballar en aquestes unitats han de ser reconeguts i incentivats per la totalitat de l'equip docent, directiu i d'inspecció, donada la duresa que representa treballar amb aquells alumnes que l'aula ordinària no ha pogut assumir.

En ocasions, és habitual no valorar aquesta tasca docent per entendre que es treballa amb una *ratio* petita d'alumnes en comparança al nombre d'alumnes d'una aula ordinària. Però en aquests casos s'obliden dos factors importants: l'un és el comportamental, tant a nivell individual com a nivell grupal, d'una tipologia d'alumnes que per aquest motiu no ha pogut ser assumit a l'aula ordinària; i l'altre, el nivell d'*hipomotivació* per la tasca escolar i/o de *hipolaboriositat* que ha estat el motiu de derivació a aquestes unitats. També és freqüent trobar alumnes que presenten les dues problemàtiques esmentades alhora.

És per aquest motiu que afrontar dia a dia aquestes problemàtiques i evitar alhora que degenerin fins poder millorar-les, és una tasca que suposa per part dels docents encarregats de fer-ho, un nivell d'estrès ambiental, de creativitat i de dedicació a l'elaboració de materials, així com d'innovació metodològica digna de considerar. No hem d'oblidar que, independentment dels recursos amb què es compti, la clau principal del bon funcionament d'aquestes unitats és la tasca del seu equip docent. Finalment, és important aclarir que la UAC és un recurs educatiu on han de primar els resultats qualitius enfront dels quantitius.

Referències bibliogràfiques

Resolució de 19 de juny de 1997,
per la qual s'aproven instruc-

cions relatives a l'organització del currículum a l'educació secundària obligatòria per a l'atenció a la diversitat dels alumnes. DOGC núm. 669 de 22.06.97.

Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Instrucció d'organització i funcionament de les unitats d'adaptació curricular (UAC) als instituts que imparteixen educació secundària obligatòria i del procediment i les condicions d'adscripció d'alumnat a les unitats d'escolarització externa de 1 de Setembre de 1997.

Resolució de 12 de juny de 1998, que dóna instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres docents públics d'ensenyament secundari de Ca-

talunya per al curs 1998-99. DOGC núm. 720 de 21.06.98.

Paraules clau

Unitats d'Adaptació del Currículum (UAC)

Educació Secundària Obligatòria (ESO)

Inadaptació escolar

Institut d'Ensenyament Secundari (IES)

Unitats d'Escolarització Externa (UEE)

Abstracts

Las Unidades de Adaptación del Currículum (UAC) son un recurso educativo de atención a la diversidad en la Educación Secundaria Obligatoria (ESO). Estas Unidades están dentro de las dependencias de los institutos de Enseñanza Secundaria (IES) a cargo de profesorado específico. La tipología del alumnado que asiste a las UACs básicamente está representado por aquellos chicos y chicas que no se adaptan al contexto educativo, tanto por el cumplimiento de las normas como por el aprendizaje. La normativa sobre los UACs establece que los usuarios deben ser alumnos del segundo ciclo de la ESO. Estos alumnos comparten las tareas escolares de la UAC con las de su propio grupo-clase de origen, para que no pierdan su identidad de origen. La metodología de las UACs combina los aprendizajes teóricos con tareas manipulativas donde el alumno pueda comprobar la aplicación de los contenidos trabajados. La alternativa para aquellos alumnos que tampoco se adaptan a las UAC son las Unidades de Escolarización Externa (UEE) que se encuentran ubicadas fuera de los IES.

Les Unités d'Adaptation du Programme d'Etudes (UAC) sont une ressource éducative d'attention à la diversité dans l'Éducation Secondaire Obligatoire (ESO). Ces Unités se trouvent sur les lieux des lycées (IES) à la charge d'un professorat spécifique. La typologie des élèves qui assistent aux UAC est fondamentalement représentée par les garçons et les filles qui ne s'adaptent pas au contexte éducatif, aussi bien en ce qui concerne le respect des règles que de l'apprentissage. La réglementation sur les UAC établit que les usagers doivent être des élèves du second cycle de l'ESO. Ces élèves partagent les tâches scolaires de l'UAC avec celles de leur propre groupe-classe d'origine, pour qu'ils ne perdent pas leur identité d'origine. La méthodologie des UAC combine les apprentissages théoriques avec des tâches manipulatives où l'élève peut vérifier l'application des contenus travaillés. L'alternative pour les élèves qui ne s'adaptent pas non plus aux UAC est les Unités de Scolarisation Externe (UEE) qui sont situées dehors des IES.

The Units of Adaptation to the Curriculum (UAC) are an educational resource designed to meet the diversity provided for in the new compulsory secondary education act (ESO). These Units are located within the secondary schools and are run by a specific teaching body. The pupils attending the UACs are basically boys and girls who fail to adapt to the educational context, be it because of failure to comply with the school's norms or because of learning difficulties. The users of the UACs must, in accordance with the guidelines, be pupils from the second cycle of ESO and they combine their UAC tasks with those being done by the class in which they are registered, so as not to lose this sense of identity. The methodology employed by the UACs draws on theoretical learning and tasks where the student can see the application of the material being studied. Those students who fail to adapt to the UACs are sent to External Educational Units (UEE) which are not based within the secondary schools.